

AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO 51, 64, 66 IR 97
STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO
PROCESO KODEKSO PAPILDYMO 360¹ STRAIPSNIU ĮSTATYMO, LIETUVOS
RESPUBLIKOS BAUSMIŲ VYKDYMO KODEKSO 157 STRAIPSNIO PAKEITIMO IR
KODEKSO PAPILDYMO 167¹ STRAIPSNIU ĮSTATYMO PROJEKTŲ

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

1. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) 2017 m. gegužės 23 d. paskelbė *Lietuvos Respublikai nepalankų* sprendimą byloje *Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą*, kuriame nustatė, kad laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės reglamentavimas Lietuvoje, nenumatantis nuteistiesiems *realios* ir veiksmingai praktikoje taikomos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimo galimybės, *pažeidžia* nuteistųjų teises įtvirtintas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 3 straipsnyje. Pabrėžtina, kad EŽTT, konstatuodamas kankinimą uždraudžiančio Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą Lietuvoje, pripažino, šį pažeidimą nulemia galiojantis laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės *reglamentavimas* Lietuvoje, o ne atskiri prieš nuteistuosius priimti valstybės institucijų sprendimai, todėl, EŽTT vertinimu, siekiant nutraukti nuteistųjų pagrindinių teisių pažeidimus ir užkirsti kelią kitiems galimiems Konvencijos 3 straipsnio pažeidimams, *būtinai* laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės *reglamentavimo pakeitimai*. Kartu EŽTT konstatavo, kad Lietuvos nacionalinės teisės aktuose įtvirtinti instrumentai, įskaitant amnestiją ir Prezidento malonę, nėra pakankami, siekiant užkirsti kelią Konvencijos 3 straipsnio pažeidimams. EŽTT pažymėjo, kad siekiant laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės sutrumpinimo, *nuteistasis privalo* pademonstruoti pakankamą pažangą siekiant reabilitacijos ir mažinant nuteistojo nusikalstamo elgesio riziką bei atitikti kitokias su individualia nuteistojo socialine reabilitacija susijusias sąlygas. Siekiant užtikrinti tinkamą nuteistojo iki gyvos galvos pokyčių ir pažangos įvertinimą, siekiant reabilitacijos, laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės peržiūrą, EŽTT nuomone, turėtų atlikti arba vykdomosios valdžios institucija (pateikdama motyvus), arba teismas (kad būtų išvengta bet kokių savivalės požymių). EŽTT papildomai akcentavo kad nuteistasis jau nuo laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės paskyrimo momento *privalo turėti galimybę iš anksto žinoti*, kokias sąlygas jis privalo išpildyti ir kokius kriterijus atitikti, kad būtų svarstoma galimybė sutrumpinti jo atliekamą laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę, įskaitant galimybę reikalauti, kad atitinkamo priimto sprendimo (kurie turi būti priimami nuteistojo reabilitacijos proceso pagrindu) *teisėtumą ir pagrįstumą peržiūrėtų teismas*. Taip pat pabrėžtina ir tai, kad, EŽTT sprendimui byloje *Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą* įsigaliojus, 2017 m. rugpjūčio 23 d., Ministrų Komitetas nusprendė taikyti sustiprintą šio sprendimo vykdymo priežiūrą.

Kartu pažymėtina, kad 2017 m. spalio mėn. EŽTT perdavė Lietuvos Respublikai *dar 18 naujų peticijų Dardanskis ir kiti prieš Lietuvą*, kuriose asmenys *taip pat skundžiasi Konvencijos 3 straipsnio pažeidimu* dėl Lietuvos nacionalinės teisės aktuose *nesančios realios galimybės* siekti jiems paskirtos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės sumažinimo (sušvelninimo) galimybės. Atitinkamai EŽTT sprendimo byloje *Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą* operatyvus neįvykdymas pirmiausia kelia Lietuvos, kaip valstybės, kurioje neužtikrinamos absoliučios Konvencijos garantuojamos teisės (viena jų yra Konvencijos 3 straipsnis), tarptautinei reputacijai. Kartu, *operatyviai neįgyvendinus* EŽTT sprendimo byloje *Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą* bei tinkamai nepakeitus galiojančio laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės reglamentavimo, atsižvelgiant į pasikartojančius tapačius skundus iš Lietuvos, Vyriausybei perduotose naujose bylose EŽTT jau galės konstatuoti *sisteminio pobūdžio Konvencijos pažeidimą*.

2. Įgyvendinant Europos Sąjungos Tarybos 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimo 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos 5 straipsnio 2 dalies nuostatą, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 9¹ straipsnio 6 dalyje buvo nustatyta, kad pagal Europos arešto orderį Lietuvos Respublikos pilietis ar užsienietis perduodamas su sąlyga, kad Europos arešto orderį išdavusios valstybės įstatymai numato galimybę nuteistajam *ne*

vėliau kaip atlikus dvidešimt metų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės kreiptis dėl atleidimo nuo bausmės ar jos sušvelninimo, tačiau laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimo galimybė baudžiamajame įstatyme iki šiol nenumatyta. Kas savo ruožtu taip pat reiškia, kad Lietuva aptariamam aspektui *netinkamai perkėlė* į nacionalinę teisę aukščiau nurodyto pamatinio sprendimo nuostatas.

3. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji teisinės sistemos dalis. Pažymėtina, kad Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto (toliau – Statutas) nuostatos taip pat numato nuteistiesiems laisvės atėmimo iki gyvos galvos šios bausmės peržiūros ir, kaip pasekmė, švelninimo galimybę teismine tvarka. Tuo tarpu Lietuva, ratifikuodama Statutą, yra pripažinusi nuteistiesiems laisvės atėmimo iki gyvos galvos šios bausmės teisminės peržiūros galimybę, tačiau tokia galimybė Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose iki šiol nebuvo nustatyta.

4. Švelninti laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę siūlo ir tarptautinės organizacijos ir institucijos: Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1976 m. vasario 17 d. rezoliucija Nr. (76)2 „Dėl elgesio su ilgam terminui nuteistais kalininiais“, Jungtinių Tautų 1995 m. spalio 10 d. rekomendacija „Dėl laisvės atėmimo iki gyvos galvos“, Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2003 m. spalio 9 d. rekomendacija Nr. Rec(2003)23 valstybėms narėms „Dėl įkalinimo įstaigų administracijos darbo su nuteistaisiais laisvės atėmimo iki gyvos galvos ir ilgalaikėmis laisvės atėmimo bausmėmis“, Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2003 m. rugsėjo 24 d. rekomendacija Nr. Rec(2003)22 valstybėms narėms „Dėl lygtinio paleidimo (parolio)“.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 51, 64, 66 ir 97 straipsnių pakeitimo įstatymo (toliau – BK projektas), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) papildymo 360¹ straipsniu įstatymo (toliau – BPK projektas), Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau – BVK) 157 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 167¹ straipsniu įstatymo (toliau – BVK projektas) projektai (toliau – Įstatymų projektai) parengti, siekiant *tinkamai įgyvendinti* EŽTT 2017 m. gegužės 23 d. sprendimą byloje *Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą* ir tuo pačiu užtikrinti, kad laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės reglamentavimas Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose *nepažeistų* Konvencijos nuostatų, būtų *suderintas* su EŽTT jurisprudencija ir *atitiktų* tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimus. Šiuo tikslu Lietuvos baudžiamųjų įstatymų pakeitimais siūloma sudaryti teisinės prielaidas teismui peržiūrėti nuteistojo atliekamos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės tolesnio atlikimo tikslingumą ir nuspręsti pakeisti paskirtą bausmę į švelnesnę – terminuoto laisvės atėmimo bausmę, jeigu nuteistasis įgyvendino reikalavimus, leidžiančius pagrįstai manyti, kad nuteistojo nusikalstamo elgesio rizika ir jo pavojingumas visuomenei yra išnykęs arba maksimaliai sumažėjęs.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymų projektus parengė Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami Įstatymų projektuose aptarti teisiniai santykiai

BK 51 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad, jeigu baudžiamasis įstatymas numato galimybę švelninti laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę, sušvelnintos laisvės atėmimo bausmės terminas *negali būti trumpesnis* negu dvidešimt penkeri metai. Tuo pačiu pažymėtina, kad minėta baudžiamojo įstatymo nuostata laikytina tik savotiška užuomina, kuri negali būti tiesiogiai taikoma kaip laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimo prielaida, kadangi Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose nenustatytos šios nuostatos taikymą detalizuojančios sąlygos ir (ar) pagrindai bei kiti laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimo instituto veiksmingam praktiniam taikymui būtini elementai. Pastebėtina, kad laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės peržiūra, vadovaujantis baudžiamojo įstatymo nuostatomis, *de jure* yra galima, taikant BK įtvirtintus amnestijos ar Prezidento malonės institutus (BK 78 ir 79 straipsniai), tačiau EŽTT 2017 m. gegužės 23 d. sprendime byloje *Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą*, pripažino, kad esami Lietuvos

nacionalinės teisės aktuose įtvirtinti instrumentai, įskaitant amnestiją ir Prezidento malonę, atsižvelgiant į šių institutų pobūdį ir taikymo pagrindus bei kriterijus, negali būti laikomi veiksmingomis laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės sumažinimo arba švelninimo (de jure ir ypač de facto) priemonėmis ir dėl šios priežasties *nėra pakankami*, siekiant užkirsti kelią Konvencijos 3 straipsnio pažeidimams. Aptariamam aspektui paminėtina ir tai, kad, vadovaujantis BVK 158 straipsnio nuostatomis, lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų jokiais aplinkybėmis taip pat nėra taikomas laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteistiems asmenims.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad galiojantis laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės reglamentavimas Lietuvoje *nenumato* laisvės atėmimo iki gyvos galvos nuteistiems asmenims realių de jure ir de facto Konvencijos nuostatų atitinkančių bei veiksmingai praktikoje taikytinų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimo priemonių. Be to, atsižvelgiant į tai, kad EŽTT pripažino, kad laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimo klausimo sprendimas politinio pobūdžio procedūra (amnestijos ar malonės tvarka) nėra pakankamas, Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose būtina nustatyti, kad laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimo klausimą spręstų teismas.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

1.1. BK projekto 1 straipsniu siūloma numatyti nuteistiesiems paskirtos (atliekamos) laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimo galimybę *teismine tvarka* – laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės pakeitimą į terminuoto laisvės atėmimo bausmę. Tokia galimybė būtų suteikiama nuteistiesiems, atlikusiems ne mažiau kaip dvidešimt metų paskirtos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės. Įstatymų projektais siūloma nustatyti, dvidešimties metų atliktos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės minimalų terminą, kuriam suėjus, nuteistasis turėtų teisę kreiptis į teismą dėl jam paskirtos bausmės galimo pakeitimo (švelninimo) terminuoto laisvės atėmimo bausme, dėl šių priežasčių:

Įgyvendinant Europos Sąjungos Tarybos 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimo 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos 5 straipsnio 2 dalies nuostatą, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 9¹ straipsnio 6 dalyje buvo nustatyta, kad pagal Europos arešto orderį Lietuvos Respublikos pilietis ar užsienietis perduodamas su sąlyga, kad Europos arešto orderį išdavusios valstybės įstatymai numato galimybę nuteistajam *ne vėliau kaip atlikus dvidešimt metų* laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės kreiptis dėl atleidimo nuo bausmės ar jos sušvelninimo, *tačiau laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimo galimybė baudžiamajame įstatyme iki šiol nenumatyta*. Dėl šios priežasties pažymėtina, kad Lietuva ne tik aptariamam aspektui *netinkamai perkėlė aukščiau nurodyto pamatinio sprendimo nuostatas į nacionalinę teisę, bet ir užkirto kelią asmenims*, kurie įtariami labai sunkių nusikaltimų padarymu (pavyzdžiui, genocidas, nusikaltimai žmoniškumui, įskaitant Sovietų Sąjungos vykdytą agresiją Lietuvos Respublikos teritorijoje bei kitus įvykdytus nusikaltimus žmoniškumui prieš Lietuvos Respublikos gyventojus) arba, kurie Lietuvos Respublikoje nuteisti „už akių“ už tokio pobūdžio labai sunkius nusikaltimus (už kurių padarymą BK numato laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę), *pagal Europos arešto orderį perduoti Lietuvai*, kadangi Europos arešto orderį išdavusios valstybės (Lietuvos Respublikos) įstatymai tokiems asmenims *nenumato (ne vėliau kaip atlikus dvidešimt metų laisvės atėmimo bausmės)* laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimo galimybės. Aptariamam aspektui pastebėtina, kad bet kokių vėlesnių ne dvidešimt metų atliktos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės terminų (kuriam suėjus, nuteistasis įgautų teisę kreiptis į teismą dėl paskirtos bausmės sušvelninimo) nustatymas BK (pavyzdžiui, dvidešimt penkerių, trisdešimties ar pan.) taip pat *neišvengiamai pažeistų* pamatinio sprendimo nuostatas ir sukeltų aukščiau nurodytas problemas.

- Galiojančio BK 51 straipsnio 2 dalyje yra nustatyta minimali laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės sutrumpinimo riba – dvidešimt penkeri metai. Atitinkamai BK projekte numatoma, kad nuteistasis dėl laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės galimo sutrumpinimo galėtų kreiptis praėjus ne mažiau kaip dvidešimčiai metų, kad, sutrumpinus šios bausmės terminą

(teismui pakeitus šią bausmę terminuotu laisvės atėmimu), asmuo į laisvę *nebūtų paleidžiamas anksčiau* kaip atlikus dvidešimt penkis laisvės atėmimo metus. Atsižvelgiant į tai, BK projektu siūlomu reglamentavimu siekiama *išlaikyti baudžiamojo įstatymo nuostatų*, susijusių su laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės reglamentavimu, *nuoseklumą* ir *nepagrįstai nesunkinti* (negriežtinti) nuteistųjų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės teisinės padėties bei neproporcingai nedidinti BK 51 straipsnio 2 dalyje nurodytos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės sutrumpinimo ribos.

- Dvidešimties metų atliktos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės minimalaus termino, kuriam suėjus, nuteistasis įgautų teisę kreiptis į teismą dėl paskirtos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės sušvelninimo, nustatymas Įstatymų projektuose, manytina, *teigiamai prisidėtų* prie Įstatymų projektuose siūlomo laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės sušvelninimo modelio *realaus praktinio veikimo bei veiksmingo šio modelio de facto funkcionavimo*. Ir priešingai, bet kokių vėlesnių ne dvidešimties metų atliktos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės minimalių terminų (kuriam suėjus, nuteistasis įgautų teisę kreiptis į teismą dėl paskirtos bausmės sušvelninimo) nustatymas BK (pavyzdžiui, dvidešimt penkerių, trisdešimties metų ar pan.), papildomai kompleksiskai įvertinus Įstatymų projektuose kitus nurodytus terminus (t. y. sušvelnintos likusios atlikti terminuoto laisvės atėmimo bausmės minimalų (penkerių metų) ir maksimalų (dešimties metų) terminus, dvejų metų terminas, skirtas pakartotiniam nuteistojo prašymo dėl paskirtos bausmės sušvelninimo teikimui, jeigu teismas atsisakė pakeisti laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę terminuoto laisvės atėmimo bausmės, galimi dvidešimties metų termino eigos laikino sustabdymo atvejai), manytina, neišvengiamai sukels viso siūlomo laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės sušvelninimo modelio sėkmingo realaus ir veiksmingo praktinio funkcionavimo problemas (pavyzdžiui, bus realiai nepritaikomas dėl nuteistojo senyvo amžiaus ir pan.).

- Atkreiptinas dėmesys, kad užsienio valstybių (Europos Tarybos narių) praktikos apibendrinimas leidžia teigti, kad šių valstybių nacionaliniuose teisės aktuose numatyti 10 – 30 metų (7 metų terminas, kuris visgi nėra pritaikomas sunkiausiems nusikaltimams, numatytas tik Airijoje) terminai, kuriems suėjus, yra galima laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės peržiūra ir, kaip pasekmė, sušvelninimas arba atleidimas nuo šio bausmės atlikimo. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad dvidešimties metų atliktos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės minimalaus termino, kuriam suėjus, nuteistasis įgautų teisę kreiptis į teismą dėl paskirtos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės sušvelninimo, nustatymas Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose, atsižvelgiant į užsienio valstybių teisės aktuose nurodytų terminų vidurkį, *laikytinas racionaliu ir adekvačiu tarptautinės praktikos apibendrinimo išraiškos įtvirtinimu Lietuvos nacionalinėje teisėje*. Aptariamuoju apsektu taip pat pažymėtina, kad Lietuva šiuo metu yra tarp absoliučios mažumos valstybių, Europos Tarybos narių (iš viso tokių valstybių yra tik penkios), kurių baudžiamieji įstatymai apskritai nenumato jokio (išskyrus Prezidento malonę) laisvės atėmimo iki gyvos galvos peržiūros mechanizmo.

1.2. Įstatymų projektais kartu siūloma, kad klausimą dėl laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės pakeitimo pagal bausmę vykdančios institucijos teikimą spręstų teismas, privalomai išsamiai įvertindamas ir atsižvelgdamas į BK ir BVK projektuose nurodytas šios bausmės sušvelninimui *esminę reikšmę* turinčias aplinkybes. Atitinkamai Įstatymų projektuose įtvirtinami ir detalios aprašomi materialieji laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės galimo sušvelninimo kriterijai, kuriuos teismas privalomai nuodugniai įvertina, sprenddamas dėl griežčiausios bausmės sušvelninimo galimybės. Kartu nuteistajam laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės *suteikiama galimybė viso įkalinimo metu aiškiai iš anksto žinoti*, kokio elgesio ir kokių aplinkybių, kriterijų ar sąlygų tenkinimo iš jo pusės reikalautų valstybė tam, kad ateityje būtų svarstoma galimybė sušvelninti jam paskirtą laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę, kartu tokiu būdu suteikiant nuteistiesiems „teisinę viltį“, kad ši griežčiausia kriminalinė sankcija ateityje visgi galės būti peržiūreta ir sušvelninta. Atitinkamai, vadovaujantis BK projekto nuostatomis, sprendžiant dėl laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės pakeitimo terminuoto laisvės atėmimo bausmės, *teismas privalomai atsižvelgia į tokias aplinkybes kaip*: nuteistojo nusikalstamo elgesio riziką, nuteistojo

elgesį bausmės atlikimo metu, bausmės tikslus, atliktos bausmės poveikį nuteistajam, ar nuteistasis pripažįsta savo kaltę ir gailisi padaręs nusikaltimą, ar nuteistasis atlygino ar pašalino nusikaltimu padarytą žalą.

Šiame kontekste atskirai pabrėžtina, kad BK projekte akcentas daromas ne tik į nuteistojo nusikalstamo elgesio rizikos ir jo pavojingumą visuomenėje veiksmingą mažinimą bei atliktos bausmės poveikio nuteistajam išsamų įvertinimą, bet ir į nusikaltimų padarytos žalos adekvatų atlyginimą, kadangi šis kriterijus neabejotinai turi turėti esminę reikšmę visame laisvės atėmimo bausmės iki gyvos galvos švelninimo procese. Racionalus, proporcingas ir adekvatus nusikaltimu padarytos žalos atlyginimas aiškiai parodo nuteistojo požiūrį į jo padarytus nusikaltimus bei šių labai sunkių nusikaltimų pasekmes, įskaitant tokių nusikaltimų aukas. Kartu tinkamu nusikaltimu padarytos žalos atlyginimu taip pat būtų aiškiai atskleidžiama ir pažangą, kuri buvo padaryta laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės metu, siekiant nuteistojo resocializacijos ir socialinės rehabilitacijos bei mažinant nuteistojo nusikalstamo elgesio riziką. Be to, teisinis reguliavimas, numatantis visišką arba adekvačiai reikšmingą nusikaltimu padarytos žalos atlyginimą neabejotinai užtikrins nukentėjusiųjų nuo itin sunkių nusikaltimų interesus. Papildomai būtent ši aplinkybė (reikalavimas atlyginti visą arba adekvačiai reikšmingą nusikaltimu padarytos žalos dalį) suteiks nuteistajam, kaip tas reikalaujama EŽTT sprendime, galimybę jau nuo pirmųjų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atlikimo dienų labai tiksliai ir aiškiai žinoti, kokios būtent vienos iš esminių sąlygos tenkinimo iš jo pusės reikalauja valstybė tam, kad ateityje būtų svarstoma galimybė sušvelninti jam paskirtą laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę. Taip pat ši konkreti aplinkybė leis nuteistajam iš anksto suvokti, kad tik savo aktyviais veiksmais, darbu ar kitais teisėtais būdais ir priemonėmis bausmės atlikimo laikotarpiu adekvačiai ir reikšmingai prisidedant (žalos reikšmingam atlyginimui ar pašalinimui nuteistasis turės net dvidešimt metų) prie savo padarytų nusikaltimų pasekmių pašalinimo nuteistasis gali realizuoti jam suteiktą „teisinę viltį“, kad griežčiausia valstybės paskirta kriminalinė sankcija ateityje būtų peržiūreta ir sušvelninta. Be to, aktyvus nuteistojo darbas (siekiant žalos atlyginimo) viso bausmės atlikimo metu, manytina, teigiama prisidės prie jo socialinio bendravimo gebėjimų, darbo, pragyvenimo teisėtų priemonių pagalba bei kitų socialinių įgūdžių išsaugojimo, kas neabejotinai padės nuteistajam, jeigu laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės bus sušvelninta, sėkmingiau reintegrotis į visuomenę. Atsižvelgiant į tai, BK projekte tarp kitų esminių aplinkybių, į kurias teismas privalomai atsižvelgia priimant sprendimą dėl laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės galimo švelninimo, nurodomas reikalavimas atlyginti visą arba ne mažiau kaip pusę nusikaltimu padarytos žalos, o dalinio (pusės) žalos atlyginimo arba pašalinimo atveju – nuteistojo įsipareigojimas ją visiškai atlyginti, įskaitant tokio įsipareigojimo realų pagrindą.

Kartu BVK projekte (BVK 167¹ straipsnio 3 dalis) lygiagrečiai apibrėžiami bausmės vykdymo institucijos teikime privalomai nurodytini duomenys, kad teismas galėtų įvertinti, ar nuteistasis atitinka BK nustatytus reikalavimus, kad laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė būtų sušvelninta. Pažymėtina, kad keičiamoje BVK 167¹ straipsnio 3 dalyje bausmės vykdymo institucijos teikime nurodytini duomenys labiau detalizuojami. Atitinkamai dėl didesnio duomenų detalizavimo teikime nurodyti duomenis nėra pažodžiui identiški BK projekte nurodytoms aplinkybių formuluotėms, tačiau tuo pačiu visiškai jas atitinka, kadangi BK projekte nurodytos platesnio turinio aplinkybės apima visus keičiamo BVK 167¹ straipsnio 3 dalyje nurodytus detalesnius duomenis. Bausmės vykdymo institucijos teikime nurodytinų duomenų detalesnis aprašymas keičiamoje BVK 167¹ straipsnio 3 dalyje taip pat leidžia BVK projekte labiau išgryninti BK projekte nurodytas platesnio turinio aplinkybes (taip išvengiant perteklinio BK projekto nuostatų detalizavimo ir per didelį jų apkrovimo) ir aiškiai nurodyti, kokius konkrečius duomenis bausmės vykdymo institucija turi nurodyti ir pateikti teismo vertinimui. Tokiu būdu, vadovaujantis Įstatymų projektų nuostatomis, nuteistojo prašymo nagrinėjimo metu atliekama itin išsami ir nuodugni nuteistojo asmenybės ir jo socialinės aplinkos, kriminogeninių veiksnių, nusikalstamo elgesio rizikos ir pavojingumo, nuteistojo elgesio bausmės atlikimo metu bei atliktos bausmės poveikio jam ir kitų griežčiausios bausmės švelninimui esminę reikšmę turinčių aplinkybių (nuteistojo kaltės pripažinimas ir atgaila, nusikaltimu padarytos žalos (bent adekvačiai reikšmingos

dalies) atliginimas ir pan.) analizė. Kartu teismas, priimdamas sprendimą dėl laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimo, *privalo atsižvelgti į visus esminius materialiuosius laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės galimo sušvelninimo kriterijus, t. y. tik esant nuteistojo žymiai pažangai visuose kriterijuose, teismas gali sušvelninti griežčiausią kriminalinę bausmę*. Pažymėtina, kad Įstatymų projektuose nurodytų kriterijų visuma bei įtvirtintas nuodugnus ir išsamus nuteistojo asmenybės, jo nusikalstamo elgesio rizikos bei atliktos bausmės poveikio įvertinimas leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė būtų *švelninama iš esmės išskirtiniais atvejais tik tiems nuteistiesiems, kurių elgesio pavojingumas visuomenei maksimaliai sumažėjęs*.

1.3. BK projektu kartu nurodoma, kad teismui po išsamaus nuteistojo asmenybės, jo nusikalstamo elgesio rizikos bei atliktos bausmės poveikio ir kitų svarbių aplinkybių įvertinimo nusprendus sušvelninti laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę, ji būtų keičiama švelnesne – terminuoto laisvės atėmimo bausme. Atsižvelgiant į teismo atliktą vertinimą dėl nuteistojo nusikalstamo elgesio rizikos bei jo pavojingumo visuomenei (kiek kiekvienu individualiu atveju toks pavojingumas yra sumažėjęs), būtų nustatomas konkretus sušvelnintos bausmės atliktinas terminas, kuris negalėtų būti trumpesnis nei penkeri ir ilgesnis nei dešimt metų. Šiuo terminuoto laisvės atėmimo bausmės atlikimo laikotarpiu („paruošiamuoju laikotarpiu“) nuteistajam, siekiant kuo didesnės nuteistojo resocializacijos bei panaikinti arba iki minimumo sumažinti nuteistojo nusikalstamo elgesio riziką ir pavojingumą visuomenei, būtų teikiama kompleksinė ir visavertė pagalba, padėsianti jam po bausmės (ar jos dalies) atlikimo greičiau sėkmingai reintegrotis į visuomenę. Atskirai pažymėtina, kad švelnindamas laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę, *teismas nesprensdžia klausimo ar nuteistasis yra pasiruošęs gyventi laisvėje teikimo nagrinėjimo metu*, o, įvertinęs visas BK projekte nurodytas aplinkybes, *padaro išvadą, ar nuteistojo nusikalstamo elgesio rizika ir pavojingumas yra tiek sumažėję, kad tolesnis laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės (griežčiausiomis bausmės atlikimo sąlygomis) atlikimas nėra tikslingas*. Nusprendęs, kad tolesnis laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atlikimas netikslingas, teismas priimtų sprendimą sušvelninti griežčiausią BK numatytą bausmę, pakeisdamas ją švelnesne bausme, *siekiant kad šiuo individualiai jam pritaikytu laikotarpiu nuteistasis veiksmingomis resocializacijos ir socialinės rehabilitacijos priemonėmis būtų tinkamai paruoštas sėkmingai reintegracijai į visuomenę, įskaitant lygtinio paleidimo instituto taikymą nuteistajam neatlikus visos (sušvelnintos) terminuoto laisvės atėmimo bausmės* (BVK projekto 1 straipsnis šiems asmenims taip pat suteikia ir tokią galimybę).

Atkreiptinas dėmesys, kad nuteistasis, kuriam laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė būtų keičiama terminuoto laisvės atėmimo bausme, iki prašymo sušvelninti bausmę tenkinimo įkalinimo įstaigoje griežčiausiomis bausmės vykdymo atlikimo sąlygomis bus praleidęs ne mažiau kaip dvidešimt metų ir dėl šios priežasties, tikėtina, bus praradęs didelę dalį savarankiško gyvenimo visuomenėje ir bendravimo laisvėje (įskaitant socialinio bendravimo gebėjimus), prisitaikymo bendruomenėje bei prie naujų pakitusių gyvenimo sąlygų visuomenėje, mokymosi ir darbo bei kitų socialinių įgūdžių. Neatmestina galimybė, kad, atlikus dvidešimt ar net daugiau metų bausmės griežčiausiame – laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės vykdymo atlikimo režime, nuteistasis vis dar išliks *pakankamai pavojingas tiesioginiam momentiniam paleidimui į laisvę* ir betarpiškam gyvenimui laisvoje visuomenėje, *tačiau, nepaisant to, jo pavojingumas ir nusikalstamo elgesio rizika bu itin ženkliai sumažėjusi ir dėl to tokiame nuteistajam toliau atlikti griežčiausią bausmę nebūtų tikslinga ir ji galėtų būti keičiama švelnesne bausme*. Atsižvelgiant į tai, BVK projekto 1 straipsnyje siūloma papildomai *įtvirtinti galimybę taikyti lygtinio paleidimo institutą nuteistiesiems*, kuriems laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė buvo pakeista terminuoto laisvės atėmimo bausme, *šiems asmenims atlikus pusę paskirtos (sušvelnintos) terminuoto laisvės atėmimo bausmės*. Pažymėtina, kad *ši galimybė leis* (sušvelnintos) terminuoto laisvės atėmimo bausmės atlikimo (penkerių – dešimties metų) laikotarpiu („paruošiamuoju laikotarpiu“), siekiant kuo sėkmingesnės nuteistojo resocializacijos ir greitesnės jo reintegracijos į visuomenę, itin aktyviai dirbti su nuteistuoju, veiksmingai mažinti jo nusikalstamo elgesio riziką ir pavojingumą bei plačiai taikyti BVK numatytas resocializacijos ir socialinės rehabilitacijos priemones tokiu būdu efektyviai

paruošiant nuteistąjį artėjančiam galimam lygtiniam paleidimui iš pataisos įstaigos. Papildomai lygtinai iš pataisos įstaigos paleistam asmeniui toliau būtų tęsiamas kompleksinės jį prižiūrinčių institucijų pagalbos teikimas, be to, atsirastų galimybė efektyviomis probacijos priemonėmis ir įpareigojimais prižiūrėti ir kontroliuoti, įskaitant galimybę taikyti intensyvią priežiūrą, nuteistojo elgesį bei visą nuteistojo reintegracijos į visuomenę procesą ir, esant poreikiui, jį koreguoti nustatant atitinkamas papildomas poveikio priemonės, pareigas, draudimus ar baudžiamojo poveikio priemonės (o, esant žymiems šios integracijos trūkumams, grąžinti nuteistąjį atlikti likusią terminuoto laisvės atėmimo bausmės dalį). Taip pat, įtvirtinus siūlomą mišrų laisvės atėmimo iki gyvos galvos švelninimo modelį, nuteistasis, kuriam laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė buvo pakeista terminuoto laisvės atėmimo bausme, būtų itin suinteresuotas bei motyvuotas pakeistos terminuoto laisvės atėmimo bausmės atlikimo metu toliau veiksmingai mažinti savo nusikalstamo elgesio riziką, aktyviai vykdyti individualiame socialinės rehabilitacijos plane nurodytas priemonės, nuosekliai teigiamai koreguoti savo elgesį likusios bausmės atlikimo metu ir pan. pozityviai keistis ir aktyviais veiksmais siekti kuo didesnės resocializacijos, siekiant, kad jam būtų pritaikytas galimas lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigos.

1.4. Atsižvelgiant į šio rašto 1.1. – 1.3. punktuose nurodytus argumentus, pagrįstai manytina, kad Įstatymų projektų siūlomas *dviejų pakopų (mišrus) progresyvaus bausmių atlikimo principu pagrįstas laisvės atėmimo iki gyvos galvos švelninimo modelis* (kurio esmę sudaro tai, kad pirmiausia laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė būtų pakeista terminuotu laisvės atėmimu ir tik po to būtų sprendžiamas klausimas dėl lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos taikymo) *veiksmingai prisidėtų prie nuteistųjų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme teisinės padėties pagerinimo (pagal EŽTT sprendimo reikalavimus) bei tuo pačiu efektyviai užtikrintų tiek nukentėjusių nuo pavojingiausių nusikaltimų asmenų interesus, tiek visuomenės saugumo nuo nusikalstamų kėsinių poreikius.*

Aptariamuoju aspektu atskirai pažymėtina, kad laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimo modelis, kuris sudarytų sąlygas asmenims nuteistiems laisvės atėmimu iki gyvos galvos, atliekantiems griežčiausią bausmę, *iš karto taikyti patį švelniausią bausmės vykdymo atlikimo režimą – lygtinio paleidimo institutą, nelaikytinas pranašesniu, lyginant su Įstatymų projektais siūlomu ir mišriu laisvės atėmimo iki gyvos galvos švelninimo modeliu, ir neturėtų būti įtvirtintas Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose dėl šių priežasčių:*

- Įstatymų projektais, formuojant laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimo mechanizmą, siūloma įtvirtinti *dviejų pakopų (mišrų) griežčiausios bausmės švelninimo modelį*. Šis modelis yra grindžiamas bausmių vykdymo sistemoje įtvirtintu *progresyvaus bausmių atlikimo principu*. Remiantis šio principo logika, nuteistųjų teisinė padėtis nuo pačių griežčiausių sąlygų iki švelniausios bausmės atlikimo režimo turi kisti tik palaipsniui. Vadovaujantis nuoseklia laisvės atėmimo bausmės vykdymo grandine, asmenys nuteisti *pačia griežčiausia bausme* ir laikomi aukščiausio saugumo sąlygomis (kalėjimas), pirmiausia turėtų būti perkelti į mažiau griežtas sąlygas (pataisos namai), iš šių – į pusiau struktūruotas tarpines sąlygas (atviroji kolonija, pusiaukelės namai), ir tik tuomet – jau į laisvą, bet su priežiūra sąlygas (lygtinis paleidimas probacijos tarnybų priežiūroje). Taigi, asmenims nuteistiems laisvės atėmimu iki gyvos galvos, atliekantiems *griežčiausią bausmę, iš karto taikyti patį švelniausią bausmės vykdymo atlikimo režimą – lygtinio paleidimo institutą būtų neproporcinga ir nederėtų su pakopine laisvės atėmimo bausmės vykdymo sistema*. Be to, būtent nuoseklus nuteistųjų laisvės atėmimo iki gyvos galvos teisinės padėties švelninimas turėtų didesnę teigiamą poveikį jų sėkmingesnei ir veiksmingesnei resocializacijai. Tuo tarpu, aptariamoms kategorijoms nuteistųjų paleidimas į laisvę, praleidus kitus pirmiau minėtus tarpinius resocializacijos etapus, *turėtų daugiau neigiamos įtakos* jų sklandžiai reintegracijai į visuomenę.

- Pažymėtina, kad laisvės atėmimas iki gyvos galvos yra išimtinė, *griežčiausia kriminalinė bausmė* numatyta Lietuvos baudžiamajame įstatyme. Šią bausmę teismai praktikoje skiria tik tais atvejais, kai prieinama išvada, jog terminuota laisvės atėmimo bausmė, net ir maksimalus jos terminas, nėra adekvatus nuteistojo padaryto nusikaltimo, o dažniausiai ne vieno itin sunkaus nusikaltimo, pavojingumo pobūdžiui ir laipsniui bei šio nusikaltimo sukeltai žalai.

Taigi, lygtinio paleidimo instituto tiesioginio taikymo atvejais, *šiems asmenims, aukščiausio saugumo sąlygomis atliekantiems šią griežčiausią bausmę dvidešimt ar net daugiau metų, praleidus kitus pirmiau minėtus tarpinius resocializacijos etapus, iš karto būtų taikomas pats švelniausias bausmės vykdymo atlikimo režimas* – lygtinio paleidimo institutas (nustačius penkerių, dešimties ar pan. trukmės probacijos laikotarpį). Atkreiptinas dėmesys, kad nuteistasis, *aukščiausio saugumo sąlygomis atliekantiems griežčiausią bausmę dvidešimt ar net daugiau metų* bus praradęs savarankiško gyvenimo visuomenėje ir bendravimo laisvėje, prisitaikymo bendruomenėje bei kitus socialinius įgūdžius. Kartu egzistuoja didelė tikimybė, kad aukščiausio saugumo sąlygomis (laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės vykdymo atlikimo režime) atlikus dvidešimt ar net daugiau metų bausmės, nuteistojo nusikalstamo elgesio rizika ir pavojingumas sumažės (ir dėl šios priežasties toliau atlikinėti būtent (griežčiausią) laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę nebūtų tikslinga), *tačiau tuo pačiu nuteistasis išliks pakankamai pavojingas ir neprognozuojamas tiesioginiam lygtiniam paleidimui į laisvę ir betarpiškam gyvenimui laisvoje visuomenėje*. Taip pat pagrįstai abejotina, ar po dvidešimties (ar daugiau) metų įkalinimo pačiomis griežčiausiomis bausmės atlikimo sąlygomis *iškart pritaikius nuteistajam laisvės atėmimu iki gyvos galvos lygtinio paleidimo institutą (be jokio papildomo „paruošiamuojo laikotarpio“*, kurio metu veiksmingomis resocializacijos ir socialinės reabilitacijos priemonėmis nuteistasis būtų intensyviai ruošiamas sėkmingai reintegracijai į visuomenę ir adaptacijai prie gyvenimo laisvėje sąlygų) būtų įmanoma net ir probacijos priemonėmis (net ir nustačius ilgą probacijos laikotarpį) veiksmingai prižiūrėti ir juolab efektyviai kontroliuoti tokio nuteistojo elgesį laisvėje bei užtikrinti sklandų ir sėkmingą nuteistojo reintegracijos į visuomenę procesą. Todėl, manytina, kad *vienų pavojingiausių nusikaltėlių pavojingumo betarpiškas „išbandymas“ juos lygtinai paleidžiant gyventi visuomenėje negali būti laikomas adekvačiu ir proporcingu sprendimu, pranašesniu už pakopinę laisvės atėmimo bausmės vykdymo sistemą*. Kartu keltina pagrįsta abejonė, ar toks siūlomas reglamentavimas nepažeistų valstybės pozityviosios pareigos veiksmingai apsaugoti visuomenę ir efektyviai užtikrinti visuomenės saugumo nuo nusikalstamų kėsinių interesus.

- Lygtinio paleidimo instituto tiesioginio taikymo nuteistiems laisvės atėmimu iki gyvos galvos atvejais *pagrįstų abejonių keltų ir pats nuteistojo pavojingumo vertinimo principas* – t. y. po dvidešimt ar net daugiau metų griežčiausios bausmės atlikimo (jį atliekant griežčiausiomis bausmės atlikimo sąlygomis) *būtų vertinama, ar nuteistasis, atliekantis griežčiausią bausmę ir praleidęs visus tarpinius resocializacijos etapus (be papildomo „paruošiamuojo laikotarpio“)* yra jau pasiruošęs gyventi laisvėje ir, ar jam iš karto galima taikyti patį švelniausią bausmės vykdymo atlikimo režimą – lygtinio paleidimo institutą. Kartu, atsižvelgiant į tai, kad nuteistasis *sprendimo priėmimo metu gali būti dar pakankamai pavojingas*, tačiau jo nusikalstamo elgesio rizika ir pavojingumas visgi ženkliai sumažėję (ir toliau atlikinėti būtent laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę tarsi nėra tikslinga), *daroma tokio asmens pavojingumo išnykimo prognozė dešimties, penkiolikos metų ar panašios trukmės perspektyvai* (priklausomai nuo nustatyto probacijos laikotarpio, kuris gali tęstis, pavyzdžiui, ir visą nuteistojo gyvenimą) *išbandant šios prognozės patikimumą ir pagrįstumą tiesiogiai visuomenėje* (į kurią nuteistasis laisvės atėmimu iki gyvos galvos ir būtų *iškart lygtinai paleidžiamas*). Manytina, *pastarojo metodo patikimumas, pagrįstumas ir veiksmingumas, atsižvelgiant į nuteistųjų laisvės atėmimu iki gyvos galvos kategorijos specifiką ir pavojingumą, yra abejotinas ir aiškiai nepakankamas, be to, kaip minėta, kelia tiesioginį pavojų visuomenės saugumo interesams*.

Kartu paminėtina, kad Įstatymų projektais siūlomo *mišraus laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimo modelio taikymo atvejais*, švelnindamas laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę, *teismas nesprendžia klausimo*, ar nuteistasis yra pasiruošęs gyventi laisvėje teikimo nagrinėjimo metu, o, įvertinęs visas BK projekte nurodytas reikšmingas aplinkybes, padaro išvadą ar nuteistojo nusikalstamo elgesio rizika ir pavojingumas yra tiek sumažėję, kad *tolesnis laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atlikimas nėra tikslingas ir griežčiausia bausmė galėtų būti keičiama švelnesne bausme*. Nusprendęs, kad tolesnis laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atlikimas netikslingas, teismas priimtų sprendimą sušvelninti griežčiausią BK numatytą bausmę, pakeičiant ją švelnesne bausme, *siekiant kad šiuo individualiai nuteistajam pritaikytu*

„paruošiamuoju laikotarpiu“ veiksmingomis resocializacijos ir socialinės rehabilitacijos priemonėmis būtų intensyviai *iki minimumo mažinama* nuteistojo nusikalstamo elgesio rizika ir *išlikęs* pavojingumas bei nuteistasis būtų *tinkamai veiksmingai paruoštas* sėkmingai reintegracijai į visuomenę, įskaitant lygtinio paleidimo instituto taikymą nuteistajam neatlikus visos (sušvelnintos) terminuoto laisvės atėmimo bausmės. Tuo tarpu lygtinai iš pataisos įstaigos paleistam asmeniui *toliau būtų tęsiamas* kompleksinės jį prižiūrinčių institucijų pagalbos *teikimas* taikant jau probacijos priemones. Be to, pažymėtina, kad, atsižvelgiant į nuoseklaus nuteistųjų laisvės atėmimo iki gyvos galvos teisinės padėties švelninimo sistemą, *teismas turės net kelias galimybes išsamiai išnagrinėti ir įvertinti* nuteistojo asmenybės pokyčius, jo nusikalstamo elgesio riziką bei jos mažinimo tendencijas, elgesį bausmės atlikimo metu ir kitas Įstatymų projektuose nurodytas *sėkmingesnei ir veiksmingesnei resocializacijai pasiekti reikšmingas aplinkybes*, t. y. priimant sprendimą dėl laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės pakeitimo terminuotu laisvės atėmimu ir sprendžiant klausimą dėl lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos taikymo sušvelnintos terminuoto laisvės atėmimo bausmės neatliktai daliai. *Toks teisinis reguliavimas užtikrina nuoseklesnį ir išsamesnį nuteistojo pavojingumo sisteminio pobūdžio įvertinimą, kartu ir šiuo pagrindu priimamų sprendimų didesnę pagrįstumą ir teisingumą, galimos klaidos, priimant sprendimą, išvengimą ir pan.*

- Aptariamam aspektui būtina pabrėžti, kad Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtinus lygtinio paleidimo instituto tiesioginio taikymo nuteistiems laisvės atėmimu iki gyvos galvos galimybę (kurios nei galiojantis nei Įstatymų projektais siūlomas teisinis reguliavimas nenumato), *analogišką lygtinio paleidimo instituto tiesioginio taikymo galimybę*, atsižvelgiant į nuteistųjų iki gyvos galvos kategorijos išskirtinumą ir pavojingumą bei, vadovaujantis konstitucinio lygiateisiškumo principo reikalavimais, *turėtų būti numatyta ir visoms kitoms BVK 158 straipsnyje nurodytoms (mažiau pavojingoms) nuteistųjų kategorijoms*, įskaitant lygtinio paleidimo instituto taikymo galimybę asmenims, *nuteistiems už nusikaltimus nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvei ir (ar) neliečiamumui* arba nuteistiems už nusikaltimus Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai. Ši aplinkybė dar labiau pagrindžia ir sustiprina abejones dėl tokio teisinio reguliavimo (lygtinio paleidimo instituto tiesioginio taikymo nuteistiems laisvės atėmimu iki gyvos galvos) *adekvatumo bei suderinamumo su proporcingumo ir teisingumo principų reikalavimais.*

1.5. Pažymėtina, kad BVK projektu siūloma taikyti lygtinio paleidimo institutą nuteistiesiems, kuriems laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė buvo pakeista terminuoto laisvės atėmimo bausme, šiems asmenims atlikus *pusę paskirtos (sušvelnintos) terminuoto laisvės atėmimo bausmės*, siekiant šios kategorijos asmenims (po dvidešimties metų ar ilgesnio bausmės atlikimo laikotarpio) *numatyti kiek ilgesnį* (t. y. bent pusės neatliktos sušvelnintos bausmės dalies) *laikotarpį*, kurio metu nuteistasis būtų prižiūrimas ir kontroliuojamas probacijos priemonėmis, koreguojant pastarojo elgesį veiksmingomis poveikio priemonėmis. Kartu *ši galimybė tuo pačiu suteiktų pakankamai laiko* terminuoto laisvės atėmimo bausmės atlikimo metu („paruošiamuoju laikotarpiu“) *reikšmingai sumažinti nuteistojo nusikalstamo elgesio likusią riziką ir pavojingumą* bei tinkamai paruošti nuteistąjį sėkmingai reintegracijai į visuomenę bei artėjančiam lytiniam paleidimui iš pataisos įstaigos. Kartu galimybė taikyti lygtinį paleidimą nuteistajam atlikus pusę paskirtos (sušvelnintos) terminuoto laisvės atėmimo bausmės, manytina, *ženkliai padidintų nuteistųjų motyvaciją* sušvelnintos bausmės atlikimo metu („paruošiamuoju laikotarpiu“) veiksmingai mažinti savo nusikalstamo elgesio riziką ir kuo aktyviai siekti kuo didesnės resocializacijos, siekiant, kad būtų pritaikytas galimas lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigos. Pažymėtina ir tai, kad nuteistieji, kuriems laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė buvo pakeista terminuoto laisvės atėmimo bausme taip pat *atitinka* ir BVK 157 straipsnio 2 dalies 2 punkto formaliąją sąlygą – „pusę paskirtos laisvės atėmimo bausmės – <...> nuteistieji, kuriems paskirta bausmė *viršija trejus metus laisvės atėmimo, bet neviršija dešimties metų laisvės atėmimo* <...>“, kadangi šiems asmenims teismas, švelnindamas laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę, pakeičia ją terminuoto laisvės atėmimo bausme, kuris terminas *negali būti trumpesnis nei penkeri ir ilgesnis nei dešimt metų*. Atskirai pažymėtina, kad *didesnės nei BVK 157 straipsnio 2 dalies 2 punkte nurodytos atliktos terminuoto laisvės atėmimo bausmės dalies (ribos) nustatymas* asmenims,

kuriems laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė buvo pakeista terminuoto laisvės atėmimo bausme, atsižvelgiant į tai, kad dvidešimt metų šie asmenys apskritai neturi jokių galimybių nei į jiems paskirtos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimą, nei į lygtinio paleidimo instituto taikymą, manytina, *nepagrįstai pablogintų šių asmenų teisinę padėtį*, ypač lyginant su nuteistais terminuoto laisvės atėmimo bausme. Aptariamuoju aspektu pažymėtina, kad *net įtvirtinus BVK projektu siūlomą lygtinio paleidimo taikymo reglamentavimą*, asmenys, kuriems laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė būtų pakeista terminuoto laisvės atėmimo bausme, *vis tiek būtų traktuojami griežčiau net už nuteistuosius griežčiausiomis (dvidešimties ar dvidešimt penkerių metų) terminuoto laisvės atėmimo bausmėmis*. Taip, pavyzdžiui, *nuteistieji net griežčiausia įmanoma dvidešimt penkerių metų terminuoto laisvės atėmimo bausme*, vadovaujantis BVK 157 straipsnio 2 dalies 4 punktu, iš esmės *po aštuoniolikos metų atliktos bausmės* (t. y. po trijų ketvirtadalių atliktos laisvės atėmimo bausmės) *galėtų būti lygtinai paleidžiami iš pataisos įstaigos*. Tuo tarpu BVK projekte numčius asmenims, kuriems pagal Įstatymų projektų nuostatas laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė būtų pakeista terminuoto laisvės atėmimo bausme, *(net) po pusės atliktos (sušvelnintos) terminuoto laisvės atėmimo bausmės galimybę taikyti lygtinio paleidimo institutą, šios kategorijos nuteistieji geriausiu praktiškai įmanomu atveju* (t. y. atlikus dvidešimt metų bausmės, teismui iš pirmo karto patenkinus jų prašymą sušvelninti laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę ir pakeitus šią bausmę į minimalią penkerių metų terminuoto laisvės atėmimo bausmę bei, atlikus pusę šios bausmės, iškart pritaikius lygtinio paleidimo institutą) *galėtų būti lygtinai paleidžiami iš pataisos įstaigos po beveik dvidešimt trejų metų* (t. y. maždaug penkeriais metais vėliau nei griežčiausiomis (dvidešimties ar dvidešimt penkerių metų) terminuoto laisvės atėmimo bausmėmis nuteisti asmenys). *Atitinkamai, dar didesnės atliktinos terminuoto laisvės atėmimo bausmės dalies (ribos) nustatymas (du trečdalius, tris ketvirtadalius ar pan.) dar labiau nepagrįstai pablogintų ir griežtintų šios kategorijos nuteistųjų teisinę padėtį*.

Kartu aptariamuoju aspektu būtina pastebėti, kad *dvių pakopų (mišriame) laisvės atėmimo iki gyvos galvos švelninimo modelyje būtina aiškiai atskirti dvi skirtingas BK numatytas bausmes* – laisvės atėmimą iki gyvos galvos ir terminuotą laisvės atėmimą, kurių *skirtingos atliktos dalys neturi būti klaidingai interpretuojamos bei suplakamos į vieną bendrą terminą*. Atsižvelgiant į tai, pažymėtina, kad *atliktas dvidešimties metų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės terminas lygtinio paleidimo taikymo atveju apskritai neturi jokios reikšmės*, nes tai visiškai kitos bausmės – laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atlikta dalis, kuriai (kaip ir apskritai laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmei) pritaikyti lygtinio paleidimo institutą iš principo *neįmanoma*. Vadovaujantis BVK projekto nuostatomis, asmenims, kuriems laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė buvo pakeista terminuoto laisvės atėmimo bausme, *kaip ir kitiems nuteistiesiems, lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos institutas taikomas tik nuo atliktos (sušvelnintos) terminuoto laisvės atėmimo bausmės dalies*. Tuo tarpu, vadovaujantis BVK 158 straipsnio 3 punkto nuostatomis (kurių BVK projektu nesiekama koreguoti), lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų *netaikomas laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteistiesiems asmenims ir dėl šios priežasties laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė ir atlikta bet kokio dydžio šios bausmės dalis neturi reikšmės ar įtakos lygtinio paleidimo instituto taikymui ir neturi būti vertinama ar įskaitoma į BVK 157 straipsnio 2 dalyje nurodytus terminus*. Atsižvelgiant į tai ir siekiant išvengti galimų nesusipratimų ir klaidingų interpretacijų bei aiškiai atriboti laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę (kuriai lygtinis paleidimas, vadovaujantis tiek galiojančiu teisiniu reguliavimu, tiek Įstatymų projektų nuostatomis, *nepritaikomas*) nuo (sušvelnintos) terminuoto laisvės atėmimo bausmės (kuriai lygtinis paleidimas pagal BVK projekto nuostatas *pritaikomas* asmenims, kuriems laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė buvo pakeista terminuoto laisvės atėmimo bausme), BVK projekto 1 straipsniu siūloma *įtvirtinti aiškią lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos termino skaičiavimo taisyklę* asmenims, kuriems laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė buvo pakeista terminuoto laisvės atėmimo bausme.

Kartu BVK projekto 1 straipsnyje siūloma nurodyti, kad nuteistieji, kuriems laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė buvo pakeista terminuoto laisvės atėmimo bausme ir kurie, vadovaujantis siūlomais BVK 157 straipsnio 2 dalies pakeitimais, buvo lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos, *tačiau po kurio laiko buvo nukreipti atlikti likusią paskirtos (sušvelnintos) terminuoto*

laisvės atėmimo bausmės dalį, galėtų teikti lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijai prašymus (pakartotinai) lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos (praėjus vieneriems metams nuo teismo nutarties dėl pasiuntimo į pataisos įstaigą vykdymo pradžios), kai jie yra faktiškai atlikę *keturis penktadalius paskirtos terminuoto laisvės atėmimo bausmės*. Tokio griežtumo nuostata siūloma, atsižvelgiant į tai, kad nuteistajam *jau kelis kartus buvo švelninama teisinė padėtis* (sušvelninus laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę ir nuo neatliktos sušvelnintos terminuoto laisvės atėmimo bausmės dalies pritaikius lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigos), tačiau asmuo vis tiek nepateisino teismo ir valstybės jam suteikto pasitikėjimo ir buvo grąžintas į pataisos įstaigą atlikti likusią paskirtos (sušvelnintos) terminuoto laisvės atėmimo bausmės dalį.

1.6. BVK projekto 2 straipsnyje (keičiamo BVK 167¹ straipsnio 1 dalis) siūloma įtvirtinti nuteistojo, atlikusio ne mažiau kaip dvidešimt metų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės, teisę pateikti bausmę vykdančiai institucijai *prašymą* dėl bausmės vykdymo institucijos kreipimosi su teikimu į bausmės atlikimo vietos apygardos teismą, kad jam paskirta laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė būtų peržiūrėta, ir esant pagrindui, pakeista terminuota laisvės atėmimo bausme. *Atskirai pažymėtina, kad bausmę vykdanči institucija, gavusi nuteistojo prašymą, privalo atlikti nuteistojo socialinį tyrimą ir jo pagrindu pateikti teismo sprendimui priimti reikalingus (ir keičiamo BVK 167¹ straipsnio 3 dalies teikime nurodytinus) detales nuteistąjį išsamiai apibūdinančius duomenys*. Pažymėtina, kad BVK projektu *nenustatoma* bausmę vykdančios institucijos (ar teismui) *pareigą* visais atvejais, kai sueina BVK projekte nurodyti terminai, automatiškai teikti teismui teikimus dėl nuteistiesiems paskirtų laisvės atėmimo bausmių peržiūros, kadangi *visais atvejais* paskirtos bausmės peržiūros ir galimo jos pakeitimo švelnesne bausme *proceso pradžia priklauso nuo pačių nuteistųjų iniciatyvos*. Be to, BVK projekto 2 straipsnyje (keičiamo BVK 167¹ straipsnio 4 dalis) siūloma įtvirtinti taisyklę, pagal kurią pakartotinis nuteistojo prašymas dėl bausmės vykdymo institucijos kreipimosi su teikimu peržiūrėti nuteistajam paskirtą laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę būtų galimas ne anksčiau kaip *po dvejų metų* po teismo nutarties atsisakyti nuteistajam pakeisti laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę terminuoto laisvės atėmimo bausme įsiteisėjimo dienos. Manytina, kad šis terminas yra proporcingas ir atitinka laisvės atėmimo bausmės atlikimo tikslingumo sisteminės peržiūros kriterijų.

2. BK projekto 4 straipsnyje, siekiant didesnio teisinio aiškumo ir baudžiamojo įstatymo normų apibrėžtumo bei atsižvelgiant į tai, kad BK 97 straipsnyje šios kategorijos asmenims teistumo terminas nėra numatytas, o bendrųjų BK 97 straipsnio 3 dalies taisyklių taikymas šių asmenų atžvilgiu nėra aiškus, siūloma papildyti BK 97 straipsnio 3 dalį, nustatant specialųjį 10 metų teistumo terminą asmenims, kuriems laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė buvo pakeista terminuotu laisvės atėmimu (10 metų teistumo terminas pradedamas skaičiuoti po terminuotos laisvės atėmimo bausmės atlikimo).

3. Įstatymų projektais įtvirtinus baudžiamuosiuose įstatymuose galimybę po dvidešimties metų atliktos laisvės atėmimo bausmės, teismine tvarka asmeniui pakeisti paskirtą bausmę švelnesne – terminuoto laisvės atėmimo bausme, *atsirado (iki šiol praktikoje neegzistavęs) poreikis baudžiamajame įstatyme aiškiai nurodyti kaip turėtų būti skaičiuojamas BK projekte numatytas dvidešimties metų terminas*, kuriam pasibaigus, gali būti kreipiamasi dėl laisvės atėmimo iki gyvos galvos pakeitimo terminuoto laisvės atėmimo bausme, *kai tokią bausmę atliekantis asmuo laisvės atėmimo vietoje padaro naują nusikalstamą veiką*. Aptariamuoju aspektu aktualu ir tai: ar naujo nusikaltimo padarymas turėtų ar neturėtų nutraukti dvidešimties metų termino skaičiavimo; ar bet kokio sunkumo nusikalstamos veikos padarymas šį terminą iš tiesų turėtų nutraukti; ar iš tiesų naujo nusikaltimo padarymo atveju visais atvejais iš naujo turėtų būti skaičiuojamas būtent (visas) dvidešimties metų terminas arba visgi turi būti įtvirtintos tokio termino sustabdymo, jo pratęsimo ar pan. galimybės; nuo kada ir kokios trukmės minėtas terminas pradedamas skaičiuoti galimais termino nutraukimo ar sustabdymo atvejais ir pan. Atsižvelgiant į šiuos neaiškumus ir galimas skirtingo pobūdžio interpretacijas, BK projekto 2 straipsnyje, siekiant užtikrinti didesnę baudžiamojo įstatymo normų apibrėžtumą bei įtvirtinti proporcingą, adekvatų ir humanišką teisinį reguliavimą, *siūloma nustatyti laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliktos dvidešimties metų*

dalies skaičiavimo tvarką, kai, atliekant laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę iki šio termino pabaigos, padaromas naujas nusikaltimas. Vadovaujantis BK projekto nuostatomis, naujo nesunkaus arba neatsargaus nusikaltimo padarymas laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atlikimo metu (nesuėjus dvidešimties metų terminui) laikinai sustabdytų dvidešimties metų termino eigą paskirtos bausmės už naują nusikaltimą atlikimo laikotarpiu ir trejiems metams po šios bausmės atlikimo (pagal analogiją su BK 97 straipsnio 3 dalies 3 punkto a) papunktyje nurodytu teistumo terminu nesunkaus nusikaltimo padarymo atveju). Dvidešimties metų termino eiga atsinaujintų nuo tos dienos, kai sueitų treji metai po paskirtos bausmės už naują nusikaltimą atlikimo. Tuo tarpu sunkesnio tyčinio nusikaltimo (apysunkis, sunkus arba labai sunkus) padarymas nutrauktų dvidešimties metų termino eigą ir tokiu atveju dvidešimties metų terminas būtų skaičiuojamas iš naujo nuo apkaltinamojo nuosprendžio už naują nusikaltimą įsiteisėjimo dienos. Šiuo atveju pažymėtina, kad baudžiamojo nusižengimo padarymas tiesiogiai neįtakotų dvidešimties metų termino eigos (termino nesustatytų ir nenutrauktų), tačiau šių nusikalstamų veikų padarymas, neabejotinai būtų svarbi (neigiama) aplinkybė teismui sprendžiant, ar asmeniui gali būti švelninama laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė.

Kartu, atsižvelgiant į tai, kad asmeniui taikytas suėmimas privalo būti įskaičiuotas į teismo paskirtą bausmę (įskaitant ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę), BK projekto 3 straipsnyje, siekiant užtikrinti didesnę baudžiamojo įstatymo normų apibrėžtumą, siūloma aiškiai sureglamentuoti, kad suėmimo terminas taip pat įskaitomas į dvidešimties metų terminą, kuriam pasibaigus laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė gali būti keičiama terminuoto laisvės atėmimo bausme.

4. Atsižvelgiant į tai, kad EŽTT pripažino, kad laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimo klausimo sprendimas politinio pobūdžio procedūra (amnestijos ar malonės tvarka) nėra pakankamas ir negali būti laikomi veiksmingomis laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės sumažinimo arba sušvelninimo (de jure ir ypač de facto) priemonėmis, BPK projekte siūloma nustatyti laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės pakeitimo terminuoto laisvės atėmimo bausme tvarką, pagal kurią nuteistajam paskirtą laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę peržiūrėtų ir dėl šios bausmės pakeitimo į terminuoto laisvės atėmimo bausmę *spręstų būtent teismas*. Atsižvelgiant į šio klausimo išskirtinumą ir svarbą bei turint omeny, kad baudžiamąsias bylas, kuriose asmenys kaltinami padarę labai sunkius nusikaltimus, už kuriuos numatyta laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė, nagrinėja apygardos teismo trijų teisėjų kolegija (BPK 225 straipsnio 2 dalis), siūloma, kad sprendimą dėl laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės pakeitimo bausmę vykdančios institucijos teikimu priimtų bausmės atlikimo vietos apygardos teismo trijų teisėjų kolegija. Vadovaujantis BPK projekto nuostatomis, teismo posėdyje privalomai turėtų dalyvauti prokuroras ir bausmę vykdančios institucijos atstovas. Taip pat į teismo posėdį būtų šaukiami dalyvauti nuteistasis ir nuteistojo prašymu – jo gynėjas, nukentėjusysis arba jo atstovas, numatant, kad šių asmenų neatvykimas į teismo posėdį nesustabdo klausimo nagrinėjimo, jeigu teismas nepripažįsta, kad jiems dalyvauti būtina. Be to, siūloma įtvirtinti bausmės atlikimo vietos apygardos teismo sprendimo apskundimo galimybę (Lietuvos apeliaciniam teismui).

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimtų įstatymų pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Numatoma, kad Įstatymų projektai neturės neigiamų pasekmių.

6. Kokią įtaką priimti įstatymai turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Įstatymų projektų priėmimas įtakos korupcijai neturės.

Vadovaujantis Kalėjimo departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos duomenimis, šiuo metu Lietuvos Respublikoje yra 121 nuteistasis laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme (93 – Lukiškių tardymo izoliatorius-kalėjimas, 28 – Pravieniškių pataisos

namai-atviroji kolonija). Tuo tarpu nuteistųjų, atlikusių 20 – 26 (ir daugiau) metus laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės, yra 41.

Kiekybiniai nuteistųjų, atlikusių 20 – 26 (ir daugiau) metus paskirtos bausmės, duomenys:

26 m. ir >	25 m.	24 m.	23 m.	22 m.	21 m.	20 m.
3	2	3	11	6	5	11

Atsižvelgiant į tai, kad Įstatymų projektais siūloma nuteistajam laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme suteikti galimybę teikti prašymą dėl paskirtos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės sušvelninimo po dvidešimties metų atliktos bausmės, šiam momentui minėtus prašymus teismui galėtų pateikti 41 nuteistasis. Tačiau tai *visiškai nereiškia*, kad teismas iškart visus minėtus nuteistųjų prašymus ir patenkintų. Priešingai, atsižvelgiant į Įstatymų projektuose nurodytų kriterijų visumą, į kurias teismas privalomai turi atsižvelgti, priimdamas sprendimą dėl laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimo, teigtina, kad asmenų, kuriems bus taikomas Įstatymų projektuose įtvirtintas švelninimo mechanizmas, *ratas būtų itin siauras ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimo atvejai pasitaikytų tik išskirtiniais atvejais*. Taip, vadovaujantis Įstatymų projektų nuostatomis, nuteistojo prašymo nagrinėjimo metu teismas privalo išsamiai išnagrinėti ir įvertinti nuteistojo asmenybės pokyčius, jo nusikalstamo elgesio riziką bei jos mažinimo tendencijas, elgesį bausmės atlikimo metų ir kitas Įstatymų projektuose nurodytas sėkmingesnei ir veiksmingesnei resocializacijai pasiekti reikšmingas aplinkybes, turinčias lemiamą įtaką laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimui. Kartu teismas, priimdamas sprendimą dėl laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimo, privalo atsižvelgti į visus esminius materialiuosius laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės galimo sušvelninimo kriterijus, t. y. *tik esant nuteistojo žymiai pažangai visuose kriterijuose, teismas gali sušvelninti griežčiausią bausmę*. Be to, teismui patenkinus nuteistojo prašymą dėl laisvės atėmimo bausmės švelninimo, nuteistasis, vadovaujantis Įstatymų projektų siūlomu teisiniu reguliavimu, *nebūtų tiesiai iš griežčiausios bausmės vykdymo atlikimo režimo iškart automatiškai paleidžiamas į laisvę*, o būtų priimamas sprendimas sušvelninti griežčiausią BK numatytą bausmę, pakeičiant ją švelnesne bausme. Kartu BVK projektu siūloma papildomai įtvirtinti galimybę taikyti lygtinio paleidimo institutą nuteistiesiems, kuriems laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė buvo pakeista terminuoto laisvės atėmimo bausme, šiems asmenims atlikus pusę paskirtos (sušvelnintos) terminuoto laisvės atėmimo bausmės. Pažymėtina, kad *toks teisinis reguliavimas leis (sušvelnintos) terminuoto laisvės atėmimo bausmės atlikimo (penkerių – dešimties metų) laikotarpiu („paruošiamuoju laikotarpiu“)*, siekiant kuo sėkmingesnės nuteistojo resocializacijos ir greitesnės jo reintegracijos į visuomenę, itin aktyviai dirbti su nuteistuoju, veiksmingai mažinti jo nusikalstamo elgesio riziką ir pavojingumą bei plačiai taikyti BVK numatytas resocializacijos ir socialinės rehabilitacijos priemones tokiu būdu efektyviai paruošiant nuteistąjį artėjančiam galimam lygtiniam paleidimui iš pataisos įstaigos. Papildomai lygtinai iš pataisos įstaigos paleistam asmeniui (pritaikius BVK projekte numatytą galimybę) toliau būtų tęsiamas kompleksinės jį prižiūrinčių institucijų pagalbos teikimas, be to, atsirastų galimybė efektyviomis probacijos priemonėmis ir įpareigojimais prižiūrėti ir kontroliuoti, įskaitant galimybę taikyti intensyvią priežiūrą, nuteistojo elgesį bei visą nuteistojo reintegracijos į visuomenę procesą.

Atsižvelgiant į tai, pagrįstai manytina, kad Įstatymų projektų siūlomas dviejų pakopų (mišrus) progresyvaus bausmių atlikimo principu pagrįstas laisvės atėmimo iki gyvos galvos švelninimo modelis veiksmingai prisidėtų prie nuteistųjų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme teisinės padėties pagerinimo (pagal EŽTT sprendimo reikalavimus) bei tuo pačiu *efektyviai užtikrintų visuomenės saugumo nuo nusikalstamų kėsinių interesus*, todėl šio modelio įtvirtinimas Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose priėmimas *esminės ar reikšmingos įtakos kriminogeninei situacijai neturės*.

7. Kaip įstatymų įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Įstatymų projektų priėmimas įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai neturės.

8. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus įstatymų projektus, kitų teisės aktų priimti, keisti ar pripažinti negaliojančiais nereikės.

9. Ar įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymų projektų sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų. Įstatymų projektuose naujų sąvokų nėra.

10. Ar įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymų projektai *užtikrina* Lietuvos baudžiamųjų įstatymų atitikmenį Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir yra suderinti su Europos Sąjungos teisės aktais. Pažymėtina, kad 2017 m. gegužės 23 d. EŽTT paskelbė Lietuvos Respublikai nepalankų sprendimą byloje *Matiošaitis ir 7 kiti prieš Lietuvą*, kuriame nustatė kankinimą uždraudžiančio Konvencijos 3 straipsnio *pažeidimą*, dėl to, kad laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės reglamentavimas Lietuvoje nenumato nuteistiems šia bausme realios ir veiksmingai praktikoje taikomos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimo galimybės.

11. Jeigu įstatymams įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Įstatymų projektams įgyvendinti nereikės įgyvendinamųjų teisės aktų.

12. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Įstatymų projektams įgyvendinti papildomų valstybės biudžeto lėšų nereikės. Aptariamuoju aspektu būtina pažymėti, kad pagal Konvencijos 46 straipsnio 1 dalį Susitariančiosios Šalys įsipareigoja vykdyti galutinį EŽTT sprendimą kiekvienoje byloje, kurios šalys jos yra. EŽTT sprendimų vykdymą prižiūri Europos Tarybos Ministrų komitetas. Pažymėtina, kad EŽTT sprendimų vykdymo procesui Europos Taryboje skiriamas didelis dėmesys, nes būtent spartus ir veiksmingas sprendimų vykdymas padeda užkirsti kelią naujiems Konvencijos pažeidimams, prisideda prie žmogaus teisių apsaugos valstybėse narėse stiprinimo ir valstybėse narės reputacijos gerinimo. *Valstybei nesiėmus reikiamų veiksmų*, galimas pakartotinis Konvencijos pažeidimas, taip pat neužkertamas kelias kitiems panašiose situacijose esantiems asmenims kreiptis į EŽTT, keliant panašius reikalavimus (pavyzdžiui, 2017 m. spalį EŽTT perdavė Lietuvos Respublikai *dar 18 naujų peticijų Dardanskis ir kiti prieš Lietuvą*, kuriose asmenys taip pat skundžiasi Konvencijos 3 straipsnio pažeidimu dėl Lietuvos nacionalinės teisės aktuose nesančios realios galimybės siekti jiems paskirtos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės sumažinimo (sušvelninimo) galimybės), kuriuos tenkindamas ir *priteisdamas pareiškėjams individualias pinigines kompensacijas*, EŽTT atsižvelgia ir į tai, kad valstybė nesiėmė pakankamų bendrųjų priemonių. Kitaip tariant, *nepriėmus Įstatymų projektais siūlomų Lietuvos baudžiamųjų įstatymų pakeitimų*, EŽTT artimiausioje panašaus pobūdžio byloje (pavyzdžiui, busimoje EŽTT byloje *Dardanskis ir kiti prieš Lietuvą*) galės konstatuoti sisteminio pobūdžio Konvencijos pažeidimą ir *priteisti visiems pareiškėjams individualias pinigines kompensacijas, kurių išmokėjimas neabejotinai pareikalaus papildomų žymių valstybės biudžeto lėšų*.

13. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Įstatymų projektai derinti su Teisėjų taryba ir Lietuvos Respublikos generaline prokuratūra.

14. Įstatymų projektų reikšminiai žodžiai

Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiems Įstatymų projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną *Eurovoc*: „*Baudžiamasis kodeksas*“, „*nuteistasis*“, „*laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė*“, „*terminuoto laisvės atėmimo bausmė*“, „*bausmės atlikimo vietos apygardos teismas*“, „*bausmės vykdymo institucija*“, „*nusikalstamo elgesio rizika*“, „*lygtinis paleidimas*“.

15. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.

 Teisingumo ministras
Elvinas Jankevičius
2018 0806